

Wrocław, dnia 19 czerwca 2023 r.

Prof. dr hab. Przemysław Kaczmarek
Katedra Teorii i Filozofii Prawa
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytet Wrocławski

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgra Marka Kamińskiego, pt. „Wolność a własność intelektualna – dialektyka liberalizmu z komunitaryzmem” sporządzona w związku z pismem Pana prof. UG dra hab. Piotra Uziębło, Przewodniczącego Rady Dyscypliny Nauki Prawne z dnia 31 maja 2023 r., informującym mnie, że zostałem powołany na recenzenta w przewodzie doktorskim Pana mgra Marka Kamińskiego

Recenzowana rozprawa doktorska została napisana pod kierunkiem naukowym Pana prof. dra hab. Jerzego Zajadło w Katedrze Teorii i Filozofii Państwa i Prawa, Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Przedmiotem recenzji jest odpowiedź na pytanie, czy przedłożona dysertacja mgra Marka Kamińskiego spełnia warunki określone w artykule 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r., poz. 1789 ze zm., w związku z art. 179 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Dz. U. z 2018 r., poz. 1669 ze zm.), a dokładniej ustalenia czy rozprawa: a) stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, b) wykazuje wiedzę kandydata z nauk prawnych oraz c) wykazuje umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Moim zdaniem przedłożona do recenzji dysertacja mgra Marka Kamińskiego wypełnia wskazane w ustawie kryteria, a także spełnia akademickie standardy przewidziane dla rozpraw doktorskich. Stanowisko to formuję na podstawie zaprezentowanych w pracy ustaleń w zakresie filozoficznych i socjologicznych problemów prawa własności intelektualnej, pozostawiając poza przedmiotem oceny rozważania odnoszące się do teorii ekonomii.

1. Wybór tematu oraz sposób jego ujęcia

Dokonany przez mgra Marka Kamińskiego wybór tematu oraz sposób jego ujęcia uważam za prawidłowy, co najmniej z kilku powodów.

Po pierwsze, ze względu na sposób prezentacji zagadnienia wolności i własności intelektualnej, który wpisuje się w postulat wewnętrznej i zewnętrznej integracji prawoznawstwa. Można powiedzieć, że dysertacja mgra Marka Kamińskiego jest przykładem podejścia interdyscyplinarnego, ponieważ omawia i pozyskuje ustalenia z obszaru filozofii, socjologii i ekonomii na grunt prawniczych debat o prawie autorskim.

Po drugie, wybór tematu wymaga docenienia, ponieważ omawiana tematyka, ze względu na jej doniosłość praktyczną, może zainteresować nie tylko prawników akademików i filozofów społecznych zainteresowanych instytucjami prawnymi w dobie zmian społecznych i technologicznych, ale także uczestników praktyki prawniczej. Wpływ, na dobre opanowanie wiedzy przedmiotowej z szeroko rozumianej branży informatycznej, ma doświadczenie zawodowe Doktoranta, wskazane w rozprawie jako jedno z inspiracji do podjęcia tematu. Innym powodem było wprowadzenie porozumienia ACTA, które wywołało dyskusję także w polskim społeczeństwie.

Po trzecie, wspomniana doniosłość praktyczna powoduje, że prezentowaną dysertację można rozpatrywać w kategoriach ujęcia, w którym teoria prawa odpowiada (poszukuje odpowiedzi) na pytania stawiane w doktrynie i praktyce prawniczej w zakresie ewolucji prawa autorskiego w toku przemian technologicznych, cyfryzacji i globalizacji. Odpowiedzi te udzielane są za pomocą instrumentarium prawniczego, filozofii społecznej oraz ekonomii.

W świetle wymienionych powodów stoję na stanowisku, że wybór tematu został dokonany prawidłowo. Jest to rozprawa doktorska, która swym przedmiotem może zainteresować szerokie grono osób. Można powiedzieć, że prezentowana praca stanowi głos w dyskusji na temat, który podejmuje się w różnych wspólnotach interpretacyjnych, wykraczając poza ramy określone w tytule dysertacji (liberalizm a komunitaryzm).

2. Cele badawcze, hipotezy, metodologia

Wartość rozprawy jest uzależniona od właściwego określenia celu badawczego, hipotez, przedmiotu badań, a także zaprezentowanej metodologii. Wszystkie wymienione aspekty zostały przez mgra Marka Kamińskiego wyartykułowane, co niewątpliwie przyczynia się do klarowności prowadzonego wywodu.

Tak cel rozprawy zdefiniował Autor: „Moim celem było przeprowadzenie dogłębnej analizy teoretycznych i praktycznych aspektów związanych z wolnością a własnością intelektualną, uwzględniając różne perspektywy, zarówno filozoficzne, jak i prawne. Praca ta stanowi próbę zgłębienia kluczowych koncepcji i argumentów, które wpływają na podejście do tego zagadnienia, zarówno w kontekście historycznym, jak i współczesnym” (...) „Niniejsza praca ma na celu zbadanie i zrozumienie złożonych powiązań między wolnością a własnością intelektualną oraz ich wpływ na współczesne społeczeństwo, kulturę i prawo”. (odpowiednio strona 9 i 11).

Na poziomie rekonstrukcyjnym celem pracy jest zatem próba uporządkowania zagadnień z obszaru prawa własności intelektualnej za pomocą narzędzi badawczych, które wyznacza omawiany dyskurs. Z kolei na poziomie normatywnym celem pozostaje ukazanie prowadzonych dyskusji w świetle pluralizmu wartości, zwłaszcza napięcie między racjami indywidualistycznymi a dobrami wspólnotowymi. W tym kontekście zadaniem pracy jest poszukiwanie rozwiązań, które pozwolą zachować równowagę między interesami twórców prawa autorskiego a użytkownikami. Z tego też powodu jedną z myśli organizujących prowadzone rozważania jest napięcie między wolnością a własnością, odnoszone do debat o prawie autorskim i jego funkcji we współczesnym, zmieniającym się społeczeństwie. Tak sformułowany cel niewątpliwie odpowiada na przesłankę oryginalnego rozwiązania problemu naukowego, o którym wspominałem we wstępie.

Przechodząc do metod badawczych, inaczej, aniżeli Autor rozprawy, je definiuję. Jak odnotowuje mgr Marek Kamiński: „Pierwszym zastosowanym podejściem będzie analiza teoretyczna, polegająca na krytycznym badaniu istniejących teorii, doktryn oraz koncepcji prawnych i filozoficznych związanych z zagadnieniem wolności i własności intelektualnej” (strona 14). Dla porządku zauważmy, że jest to jedna z metod, jaką przedstawia Doktorant.

Moim zdaniem w pracy mamy zastosowane dwie podstawowe metody badawcze. Po pierwsze, metodę analityczno-empiryczną. I po drugie, odwołując się do warszawskiej szkoły idei, można mówić o podejściu, które charakteryzuje historyczne uprawianie filozofii. Autor rozprawy przedstawia omawiane zagadnienia w świetle idei, którą pozwalam sobie definiować jako ideę podmiotowości i przez jej pryzmat omawia zagadnienia z obszaru prawa autorskiego, a także koncepcje filozoficzne oraz teorie ekonomiczne.

Wydaje mi się, że większość książek (w tym opracowań naukowych) można czytać w świetle określonych pytań czy właśnie idei. Praca tak obszerna tematycznie, jaką zaprezentował mgr Marek Kamiński, należy do opracowań, które można układać sobie w

światle różnych aspektów. Dla mnie takim „szkiełkiem” jest wspomniana idea podmiotowości, która współkształtuje problematykę prawa własności intelektualnej.

Rozumienie podmiotowości ulegało silnym przeobrażeniom pod wpływem zmian filozoficznych i społecznych. Początkowo podmiotowość umiejscowiono w dziedzinie ponadnaturalnej. Następnie podmiotowość przechodziła różne fazy, ulegając procesowi m.in. humanizacji, socjalizacji. Dla rozwoju idei podmiotowości ważny jest moment wyodrębnienia się myśli socjologicznej. Wraz z nią podmiotowość najpierw związane z organizmami społecznymi, a następnie z działaniem jednostki. Kolejnym ważnym momentem, dla rozwoju podmiotowości, jest rozwój nowych technologii, który wymaga uwzględniania nowych okoliczności, w odniesieniu do twórców, jak i odbiorców twórczości intelektualnej. Możemy się o tym przekonać w trakcie lektury dysertacji.

Na rzecz ujęcia podmiotowości jako idei organizującej treść dysertacji przemawia jedna z hipotez badawczych, wymieniona w rozprawie jako pierwsza. Zakłada ona, że wybór wizji człowieka – praw posiadanych przez jednostkę – ma wpływ na pojmowanie własności intelektualnej.

Realizacji postawionych zadań, a także weryfikacji sformułowanych hipotez badawczych podporządkowana jest struktura prowadzonych rozważań. Wyznacza ją ekspozycja: 1) procesu kształtowania się prawa własności intelektualnej z punktu widzenia historycznego, z uwzględnieniem czynników społecznych i ekonomicznych, 2) relacji wolności i własności intelektualnej w świetle aspektów: prawnych, socjologicznych, filozoficznych i ekonomicznych, 3) kierunków uzasadniania prawa własności intelektualnej, 4) dylematów prawnych i moralnych związanych z problematyką prawa autorskiego w dobie rozwoju technologicznego, cyfryzacji i przemian społecznych.

3. Struktura rozprawy doktorskiej i jej treść

Na treść dysertacji składa się: 11 rozdziałów oraz wstęp i zakończenie, które ujęte są w osobne jednostki. W odrębny punkt ujęta jest także bibliografia. Poszczególne rozdziały posiadają własną systematyzację, podobnie bibliografia.

Rozprawa rozpoczyna się od przedstawienia celów pracy, struktury rozprawy, przyjętej metodologii. Prezentacja tych rozważań świadczy o przygotowaniu Autora dysertacji do samodzielnej pracy naukowej. Mimo że inaczej definiuję zastosowaną metodę

badawczą, to należy docenić szeroką ekspozycję zagadnień metodologicznych w omawianej dysertacji.

Drugi rozdział (a pierwszy o charakterze przedmiotowym, po wstępie) ma na celu prezentację wolności i własności intelektualnej w aspekcie historycznym, począwszy od starożytności, poprzez średniowiecze, renesans, oświecenie aż po koniec XIX wieku. Ideą, organizującą te rozważania jest wspomniana już wyżej podmiotowość, za pomocą której rozrysowywane są sposoby pojmowania własności intelektualnej. Niewątpliwym przełomem stało się powiązanie podmiotowości z działaniem ludzkim, tak w ujęciu indywidualnym (działanie poszczególnych jednostek), jak i podmiotów zbiorowych. Aspekty te są eksponowane w kolejnym, trzecim rozdziale, który stanowi naturalną konsekwencję badań zaprezentowanych w drugim rozdziale. Własność intelektualna jako dobro niematerialne w XX wieku staje się prawem podmiotowym człowieka. Niewątpliwie przyczynił się do tego proces pozytywizacji problematyki związanej z własnością intelektualną, zapoczątkowany w drugiej połowie XIX wieku. Warto także zwrócić uwagę na aspekt przekonań kulturowych i jego wpływ na rozstrzygnięcia w zakresie własności intelektualnej w różnych społeczeństwach. Rozwijając ten trop, można by pokazać wpływ zmian kulturowych i ustrojowych w Polsce na pojmowanie własności intelektualnej. Wyodrębnienie tych okresów można dokonać, odwołując się do transformacji ustrojowej oraz przełomowych wydarzeń, np. okres PRL, transformacji ustrojowej w roku 1989, następnie przystąpienie Polski do Unii Europejskiej (harmonizacja standardów ze względu na członkostwo w Unii Europejskiej). Doktorant, podnosząc wspomniany aspekt kulturowy, koncentruje uwagę na:

- 1) rozstrzygnięciach normatywnych i w ich kontekście na rozumieniu własności intelektualnej w dogmatyce prawniczej. Rozważania te prowadzone są w perspektywie tytułowego napięcia między pojęciem wolności a własności. Za kluczowe dla tych ustaleń uważam dociekania na temat więzi autora z dziełem. W jaki sposób interesy autora o charakterze niemajątkowym powinny podlegać ochronie, to jedno z pytań, wokół którego koncentrują się ustalenia i rozwiązania w polskim prawodawstwie i prawoznawstwie.
- 2) rozwoju techniki informatycznej. W tym zakresie kluczowym wyzwaniem staje się ochrona własności intelektualnej w dobie zmian, jakie charakteryzuje proces cyfryzacji, tworzenia się społeczeństwa sieciowego. Na tym tle rodzą się problemy natury etycznej i prawnej w zakresie, z jednej strony, zabezpieczenia prawa autorskiego, a z drugiej, dostępu obywateli do informacji i wiedzy.

Niewątpliwie zaprezentowane wyżej dwa rozdziały (drugi i trzeci) wpisują się w zadania rekonstrukcyjno-interpretacyjne, których celem jest przedstawienie problematyki własności intelektualnej w dobie zmian społecznych i cywilizacyjnych z uwzględnieniem perspektywy historycznej. W tym kontekście kolejny rozdział dysertacji – czwarty – prezentuje odmienne spojrzenie, którego celem jest przedstawienie sposobów uzasadniania własności intelektualnej. W tym zakresie mamy zaprezentowane kilka linii argumentacyjnych. Jedną z nich odwołuje się do teorii ekonomicznych. W jej kręgu przedmiotem sporu jest m.in. zasadność przedstawiania własności intelektualnej w kategoriach korzyści ekonomicznych. Osłabiając ten zarzut, powiedziałbym, po pierwsze, że wątpliwość może dotyczyć nie tyle uwzględniania perspektywy ekonomicznej, co sprowadzania rachunku zysku i strat tylko do niej. Po drugie, wiele spośród teorii ekonomicznych uwzględnia zmiany technologiczne, a więc istotną zmienną w kontekście prawa własności intelektualnej. Przykładem tego jest teoria efektu sieci. Kolejną linię argumentacyjną wyznaczają teorie filozoficzne, spośród których Autor rozprawy najwięcej miejsca poświęca teoriom prawno-naturalnym.

Z perspektywy celów pracy, kluczowe wydają się być rozdziały: piąty, szósty i siódmy, koncentrujące się na granicach własności intelektualnej. Realizując cele rozprawy doktorskiej, mgr Marek Kamiński najpierw przedstawia znaczenie twórczości intelektualnej w aspekcie prawnym (piąty rozdział). Na tym tle Doktorant wskazuje na sytuacje konfliktu między określonymi dobrami, które organizuje konflikt między racjami indywidualistycznymi a wspólnotowymi.

W kolejnym rozdziale – szóstym, punktem odniesienia staje się pojęcie wolności i w jej kontekście wolności intelektualnej. Warto w tym miejscu zauważyć, że mówienie o wolności intelektualnej jednostki zakłada jej podmiotowość. To dlatego, że człowiek jest podmiotem praw i obowiązków, można mówić o wolności jego ekspresji i związanej z nią odpowiedzialności za podejmowane działania. Na tle wolności intelektualnej człowieka pojawia się pytanie o granice ingerencji prawodawcy w sferę wolności. W odpowiedzi na nie, można zwrócić uwagę na trzy rodzaje racji: moralność indywidualna, moralność instytucjonalna i moralność społeczna. Wydaje się, że na potencjalny konflikt między nimi można spojrzeć za pomocą koncepcji trudnego przypadku, w którym prawo – moralność instytucjonalna – pozostaje w konflikcie z sumieniem, obyczajami, kulturą czy sztuką. Odnotujmy w tym miejscu, że sumienie może pełnić różną funkcję. Odwołując się w tym miejscu do ustaleń Jerzego Zajadło, powiedzmy, że kategorią sumienia możemy się

posługiwać w aspekcie negatywnym i pozytywnym. W pierwszym z ujęć odwołanie się do sumienia charakteryzuje nieujawnianie przekonań społecznych, ekonomicznych, na których jest ono kształtowane. Inaczej przedstawia się sytuacja, kiedy posługujemy się sumieniem przedstawiając zaplecze kulturowe, na którym jest ono fundowane. Rozróżnienie to ma swoje konsekwencje w znaczeniu, jakie przypisujemy moralności indywidualnej jako racji na rzecz określonego działania.

W siódmym rozdziale, zauważalna jest kontynuacja wcześniejszych rozważań. W tym miejscu kluczowe staje się pytanie o granice wolności intelektualnej. Jest ono rozpatrywane z perspektywy twórcy utworu oraz publiczności. Jak daleko można, ze względów prawnych i społecznych, ograniczać wolność ekspresji na przykładzie własności intelektualnej jest przedmiotem rozważań, podejmowanych z ukierunkowaniem na dorobek filozofii społecznej. W tym zakresie zwraca się uwagę na to, że przedmiotem oceny jest nie tylko treść dzieła, ale również forma ich przedstawiania i rozpowszechniania. W ujęciu tym wolność intelektualna jest aktem komunikacyjnym między twórcą dzieła a użytkownikami, społeczeństwem. W kontekście lektury tego rozdziału pojawiają się pytania:

- 1) Czy z przedstawianej mapy stanowisk i regulacji prawnych wyłania się propozycja normatywna, pomocna przy rozstrzygnięciu kwestii granic ingerencji? Z jednej strony granicę ingerencji wyznacza prawodawca, inną z kolei granicę kształtuje doktryna praw człowieka, a także przedstawiane już wcześniej przekonania kulturowe społeczeństwa, wspólnoty interpretacyjnej sędziów, prawników.
- 2) Czy jednym z zadań sztuki jest współkształtowanie świadomości społecznej obywateli? Czy wolność ekspresji jako akt komunikacyjny nie pełni również funkcji edukacyjnej? Jestem ciekaw stanowiska Autora dysertacji, w której dostrzegam pewne podpowiedzi: „Z tego względu twórczość w pewien sposób wyraża z jednej strony opinię publiczną a z drugiej strony pomaga tę opinię kształtować” (strona 306).

Kolejny – ósmy rozdział, ze względu na przedstawianą linię argumentacyjną, nawiązuje do czwartego rozdziału, stanowiąc jego rozwinięcie w zakresie uzasadniania filozoficznego. W tym zakresie na uwagę zasługuje ujęcie problematyki ochrony własności intelektualnej, ze względu na różnice między własnością dóbr materialnych a dóbr niematerialnych. Ważną kwestią, podejmowaną w omawianej partii pracy, jest także wskazanie granicy między dobrami, które powinny być chronione na zasadach własności intelektualnej, a takimi, które z takiej ochrony nie powinny korzystać. Warto również

zwrócić uwagę na problematykę naruszania prawa własności intelektualnej, która ze względu na rozwój technologiczny i związaną z tym skalę zjawiska wymaga nie tylko uregulowania prawnego, ale także dyskusji i w konsekwencji możliwych przewartościowań w zakresie podstawowych pojęć prawa autorskiego oraz funkcji prawa autorskiego. Jedno z takich przewartościowań dotyczy kryzysu zaufania do prawa własności intelektualnej, będącego przedmiotem rozważań w dziewiątym rozdziale. Koncentruje się on na analizie prawa własności intelektualnej w dobie procesów globalizacyjnych z perspektywy przede wszystkim teorii ekonomii. W tym kontekście prawo własności intelektualnej jest przedstawiane jako przedłużenie polityki imperialnej. Osobny temat, podejmowany w tym rozdziale, który zasługuje na wyróżnienie, dotyczy kradzieży własności intelektualnej w działalności naukowej. Temat ten, ze względu na wagę praktyczną i społeczną dobrze, że został dostrzeżony i przedstawiony.

W dziesiątym rozdziale mamy do czynienia z przedstawieniem własności intelektualnej z perspektywy dyskursu filozoficznego oraz ekonomii. W tym zakresie propozycja heglowskiej koncepcji wolności jest niejako punktem wyjścia do przedstawienia libertyńskiej koncepcji wolności. Dla wykonania tego zadania za ciekawy zabieg uważam odwołanie się do idei Ayn Rand. Co więcej, zastanowiłbym się nad szerszym wykorzystaniem twórczości literackiej autorki.

Jedenasty rozdział dysertacji jest kluczowy z perspektywy osi organizującej całość rozważań recenzowanej dysertacji. Dialektyka wolności i równości została tutaj zaprezentowana jako idea przewodnia pracy, która znajduje swoje ugruntowanie w dyskursie prawnym, w filozofii społecznej i politycznej, a także w teorii ekonomii. Kluczowy punkt odniesienia stanowi debata liberalizmu z komunitaryzmem. Rozważania zaprezentowane w tym rozdziale odczytuję przez prymat dwóch pojęć: integralności i fragmentaryzacji. Z jednej strony, integralność - pozwala uchwycić wspólną ideę współlistnienia wolności i własności w różnych badanych dyskursach. Z drugiej zaś strony, za pomocą fragmentaryzacji Autorowi dysertacji udało się ukazać specyfikę tych dyskursów. O ile zatem podejście integralne prowadzi do spójności, myślenia systemowego, o tyle fragmentaryzacja pozwala uchwycić odmiennosc badanych płaszczyzn.

Z kolei dwunasty rozdział przedmiotem odniesienia czyni koncepcję wolnej kultury, która opowiada się za swobodnym dostępem i dystrybucją utworów, tym samym przeciwstawiając się tradycyjnemu podejściu, jakie reprezentuje standardowe ujęcie prawa

autorskiego – broniące pojęcia własności, pozycji twórców i limitowanego korzystania z dóbr kultury przez użytkowników sieci. Ruchowi wolnej kultury sprzyjają nie tylko społeczne oczekiwania, ale i pewna faktyczność w postaci łatwości w rozpowszechnianiu wszelkich dzieł kultury w czasach rewolucji informatycznej, zmian technologicznych. Mgr Marek Kamiński, przedstawiając koncepcję wolnej kultury, wskazuje na jej atuty oraz zagrożenia, tak z perspektywy twórców kultury, jak i społeczeństwa. Wady i zalety są dobrze dokumentowane na różnych przykładach. Z ustaleń tych wyłania się postulat poszukiwania takich rozwiązań, które zapewnią równowagę między wartościami wolności a własności.

4. Główne atuty i wątpliwości wobec treści rozprawy doktorskiej

O niektórych atutach recenzowanej rozprawy już wspominałem, np. podnosząc aspekt interdyscyplinarności, co przekłada się na atrakcyjność pracy i potencjalnie szerokie grono jej adresatów. Chciałbym jeszcze odnotować kilka kwestii, które zasługują w omawianej dysertacji na wyróżnienie.

- a. Jedną z zalet recenzowanej dysertacji jest dokumentacja sformułowanych twierdzeń, zarówno w świetle poglądów prezentowanych w literaturze przedmiotu, jak i w empirii, jaką dla prawników jest orzecznictwo sądowe czy regulacje prawne.
- b. Wartością recenzowanej pracy jest również łączenie różnych dyskursów. Łączenie to nie prowadzi do zamazywania różnic między poszczególnymi dyskursami, ale do pozyskiwania ustaleń i adoptowania ich do badanej problematyki. Ośią organizującą te rozważania (obok idei podmiotowości) jest napięcie między wolnością ekspresji a prawem własności intelektualnej. Idea współistnienia wolności i własności jest jedną z tych, za pomocą której można układać prowadzone rozważania w recenzowanej dysertacji. Takie ujęcie pozwoliło m.in. na ukazanie różnorodnego wymiaru kulturowego i historycznego tytułowych pojęć. Ponadto recenzowana dysertacja, o czym już wspominałem, ma wyraźną płaszczyznę prawno-normatywną, zwłaszcza w zakresie prawa Unii Europejskiej.
- c. Atutem recenzowanej pracy jest również zaangażowanie mgra Marka Kamińskiego. Jedną z inspiracji do podjęcia tego tematu, dodajmy trudnego i wielowątkowego, jest doświadczenie zawodowe Autora dysertacji, o czym już

wspominałem. To ze względu również na nie, Doktorant nie poprzestaje na wykonywaniu zadań rekonstrukcyjno-interpretacyjnych, ale wyraża własne stanowisko, m.in. w zakresie prawnej ochrony własności intelektualnej w dobie globalizacji i cyfryzacji.

- d. Kolejnym atutem rozprawy jest aktualność podejmowanej problematyki. Rozwój technologiczny wykształcił nie tylko nowe techniki przekazu informacji, ale ma również wpływ na tożsamość społeczeństwa. Ukazanie na tym tle problematyki własności intelektualnej, wyzwań w zakresie prawa autorskiego, problemów a także dylematów moralnych jest niewątpliwie aspektem, który warto podkreślić i docenić. Można powiedzieć, że recenzowana praca podejmuje problemy z życia codziennego: prywatnego oraz zawodowego społeczeństwa sieci i z tego powodu powinna zainteresować szerokie grono osób, należące do różnych wspólnot interpretacyjnych.
- e. Konsekwencją wskazanego wyżej atutu jest to, że Doktorantowi udało się uniknąć błędu w postaci przedstawienia instytucji prawnych z perspektywy określonych idei, bez odniesienia do warstwy empirycznej.

Lektura rozprawy mgra Marka Kamińskiego skłania również do pytań, a czasem nasuwa pewne wątpliwości:

- a. Jedną z nich dotyczy zakresu badawczego. Jest on obszerny, zarówno co do przedmiotu badania, jak i narzędzi badawczych. Takie rozwiązanie niewątpliwie sprzyja interdyscyplinarności prowadzonych rozważań, ale ma również cenę w postaci wielowątkowości, która może mieć wpływ na odbiór pracy, zwłaszcza, że wymaga od czytelnika szerokiej wiedzy nie tylko z nauk społecznych. Należy jednak odnotować, że Autor dysertacji ma świadomość wielowątkowości omawianej dysertacji. Co więcej, dostrzega kolejne pola badawcze, którymi mógłby zająć się w przyszłości - „Należy jednak zwrócić uwagę, że najnowsze trendy w technologii, takie jak rewolucja cyfrowa i informacyjna, oraz rosnące znaczenie sztucznej inteligencji, stwarzają nowe wyzwania dla prawa własności intelektualnej. Te zagadnienia wykraczają poza zakres niniejszej pracy doktorskiej i powinny być przedmiotem dalszych badań” (strona 675).
- b. W trakcie lektury dysertacji pojawiło się u mnie pytanie, czy problematyka własności intelektualnej w czasach społeczeństwa sieci, społeczeństwa informacyjnego nie jest

przykładem jurydyzacji życia społecznego, która może mieć dwa oblicza (Marta Bucholc). Pierwszy z nich to kolonizacja, którą charakteryzuje ekspansja prawa na kolejne obszary życia społecznego. Z kolei drugie oblicze jurydyzacji, to kreacja, która polega na tym, że prawo tworzy nowe obszary – dokonując regulacji zachowań w jej zakresie.

- c. Po lekturze dysertacji zastanawiam się także nad tym, na ile odpowiednim narzędziem do rozstrzygania sytuacji konfliktu między racjami w prawie autorskim jest stosowanie zasady proporcjonalności? Czy można wskazać również inne narzędzia np. test rozsądnego obserwatora? Jestem ciekaw, czy zdaniem Autora dysertacji, taki potencjał znajduje się w projekcie Jürgena Habermasa (omawianym w recenzowanej pracy), a dokładniej rozróżnieniu na działania komunikacyjne i działania strategiczne.
- d. Zastanawiam się również: 1) czy problematykę własności intelektualnej można ująć w kategoriach trudnego przypadku, w którym prawo jest w konflikcie ze sztuką, kulturą? 2) Czy ochrona praw autorskich nie powinna uwzględniać zmiennej w postaci kultury politycznej i przekonań kulturowych obywateli danego państwa? W tym kontekście pojawia się kolejne pytanie o uniwersalny a lokalny charakter prawa autorskiego.
- e. W świetle wypowiedzi: „Wszędzie tam, gdzie triumfuje komunitaryzm, tam na ogół pojawia się groźba pomniejszenia lub wręcz zaniku znaczenia jednostki na rzecz wspólnego i społecznego dobra, które jednak kontrolowane jest przez polityczne grupy interesów” (strona 507) byłbym ciekaw rozwinięcia i dokumentacji tego twierdzenia, np. w świetle innej myśli Autora dysertacji: „Ponieważ jednak wśród komunitarystów występują zwolennicy zarówno lewicowych jak i prawicowych poglądów, komunitaryzm postrzegany jest przez jednych za nurt alternatywny wobec liberalizmu, a przez innych jako jedną z jego odmian” (strona 554).
- f. Pewien niedosyt odczuwam w zakresie hipotezy badawczej dotyczącej granic wolności intelektualnej. W dysertacji czytamy: „Przeprowadzone badania nad hipotezą badawczą: „granice wolności intelektualnej są uwarunkowane prawem, moralnością oraz interesami społecznymi” wykazały, że granice wolności intelektualnej są uwarunkowane przez różne czynniki, takie jak prawo, moralność oraz interesy społeczne” (strona 673)”.
Każdy z wymienionych czynników jest bardzo pojemny i może być rozumiany na różne sposoby. Byłbym ciekaw zdania Autora dysertacji w zakresie operacjonalizacji tego stanowiska, np. poprzez wskazanie określonych reguł czy procedur kształtujących wskazane granice.

5. Formalna strona rozprawy doktorskiej

Strona językowa dysertacji opracowana jest poprawnie, drobne potknięcia obecne są w większości prac, w recenzowanej rozprawie, np. „stały się stały się – strona 618. Nie mają one jednak wpływu na pozytywną ocenę formalnej strony rozprawy doktorskiej. Dysertacja – mimo złożonej materii – jest komunikatywna.

Należy również odnotować, że rozprawa zawiera bardzo obszerną literaturę bibliograficzną, posiadającą własną systematyzację. Praca jest zatem oparta na szerokim materiale źródłowym, co niewątpliwie jest jej mocnym atutem. Z kolei słabszą stroną rozprawy doktorskiej jest redakcja przypisów, brakuje w tym zakresie konsekwencji. Tytułem przykładu: a) w jednych sytuacjach imię autora jest podawane w pełnym brzmieniu a w innych przypadkach jest obecna tylko pierwsza litera imienia, przemiennie też przywołuje się najpierw imię i nazwisko, b) tytuły publikacji, artykułów pisane są kursywą, standardowo albo w cudzysłowie.

6. Ogólna ocena rozprawy doktorskiej: konkluzja

Rozprawa doktorska mgra Marka Kamińskiego pt. „Wolność a własność intelektualna – dialektyka liberalizmu z komunitaryzmem” jest przykładem interdyscyplinarnego badania. Lektura dysertacji skłania do refleksji nad miejscem pojęcia wolności i własności w dobie zmian technologicznych, nie tylko w kontekście prawa autorskiego, ale również wolności ekspresji.

Po lekturze dysertacji stoję na stanowisku, że rozprawa doktorska mgra Marka Kamińskiego pt. „Wolność a własność intelektualna – dialektyka liberalizmu z komunitaryzmem” spełnia zarówno ustawowe wymogi, jak i akademickie standardy przewidziane dla prac doktorskich. Na tej podstawie wnoszę o dopuszczenie Pana mgra Marka Kamińskiego do dalszych czynności służących nadaniu stopnia doktora nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne.

Przemysław Kaczmarek
